

סוקרים ספרים

אבהות ואלימות: מדריך להתערבות קבוצתית עם גברים אלימים

כלפי בת זוגם

גיא פרל ועינת פלד

ירושלים: אשלים, העמותה לתכנון ולפיתוח שירותים לילדים ובני נוער בסיכון ומשפחותיהם. 2006. 229 עמודים.

מזה כשלושה עשורים הולכת ורבה ההתעניינות הציבורית, המדעית והטיפולית בגברים אלימים כלפי בנות זוגם, בנשים קורבנות האלימות, וגם בילדיהם העדים לאלימות זאת. התעניינות זאת הניבה פירות רבים, ובכללם מחקרים אמפיריים עשירים אודות הפרופילים והמאפיינים התוך-אישיים, הבין-אישיים, המשפחתיים והחברתיים של גברים אלימים כלפי בנות זוגם, בהקשרים תרבותיים וחברתיים-פוליטיים שונים. פירותיה של התעניינות זאת באים לידי ביטוי גם בפיתוח ובהערכה של תוכניות ומודלים טיפוליים רבים, המבוססים על תיאוריות וגישות שונות (כמו התיאוריות הפסיכו-דינמיות, הגישות ההתנהגותיות-הקוגניטיביות והפסיכו-חינוכיות, הגישה הפמיניסטית, הגישה הזוגית והמשפחתית, וגם הגישה הענישתית). למרות העושר המדעי והטיפולי של מחקרים, שהניבה התעניינות זו, רק לאחרונה אנו עדים גם לתחילתה של התעניינות באבהותם של גברים אלה. לפיכך, הספר של גיא פרל ושל ד"ר עינת פלד (שהוא למעשה מדריך טיפולי) הינו ללא ספק חלוץ בתחומו.

בחיבור: מבוא, שמונה פרקים, וחלק אחרון שבו 14 נספחים. במבוא המחברים מסבירים את שתי המגמות אשר עליהן מתבססת ההתערבות שהם מציעים ביחס לאבהותם של גברים אלימים (בלשון המחברים): המגמה המחקרית-תיאורטית-טיפולית, והמגמה המבוססת על הפרקטיקה, הנובעת מהתערבות בעצם אלימותם של גברים אלימים נגד בנות זוגם ומהתערבות עם בנות הזוג עצמן. בראשונה מודגשת "החשיבות של הקשר בין האב האלים לילדיו, לשיקומם של הילדים מנזקי האלימות" (עמ' 16). בהקשר זה פלד מתייחסת למחקריה, שבדקו את התנסותם של ילדים העדים לאלימות של אביהם כלפי אימם וההתערבות עם ילדים אלה. היא מדגישה שמחקרים אלה "חידדו עבורי, מחד, את היעדרותו של הגבר האלים כאב לילדיו — הן מהמרחב האקדמי והן מזה הטיפולי — ומאידך, את הצורך למצוא דרכים שבאמצעותן יוכל האב להיות שותף לתהליך שיקומם של הילדים מהאלימות שאליה חשף אותם" (עמ' 16).

16). בקשר למגמה השנייה, פרל מדגיש שבמהלך עבודתו הטיפולית עם גברים אלימים ועם בנות זוגם נחשף רבות "לרגשות הקשים והלא פתורים של הגברים ביחס לילדיהם ולאבהותם", ובעקבות זאת, הוא מציין, "הלכה והתגבשה בי ההכרה בדבר חשיבותה של התערבות ישירה באבהותם של הגברים האלימים ותרומתה האפשרית לאבות, לאימהות, ולילדים עצמם... הנחתי כי התייחסות ישירה לאבהותם תענה על צורך מרכזי ועמוק שלהם לשפר את יחסיהם עם ילדיהם ואולי אף תוכל לקדם את מאמצייהם להפסקת האלימות" (עמ' 16).

ראיתי לנכון להבליט בתחילת סקירתי את שתי המגמות הללו בהתערבות עם גברים אלימים כאבות, מגמות שעמדו ביסוד פיתוחו של המודל המוצג במדריך זה, על מנת להדגיש את חשיבות השילוב בין האקדמיה לשדה. פלד ופרל הצליחו לבנות חיבור זה על בסיס שיתוף הפעולה ביניהם, וכן על בסיס שילוב הידע התיאורטי והאקדמי עם ניסיון טיפולי. ההתפתחות של פרופסיית העבודה הסוציאלית במיוחד, ושל מקצועות טיפוליים אחרים בכלל, סבלה לא מעט מחסרוננו (או ליתר דיוק – מחולשתו) של חיבור ושיתוף פעולה מסוג זה. בדיון שיחתום את הסקירה ננסה לעמוד על מידת הצלחת המחברים בשילוב בין שתי מגמות אלה.

במבוא מתארים המחברים את תהליך פיתוחו של המודל, אשר נמשך כארבע שנים והתבסס על עבודה מחקרית וטיפולית. הם מתארים, בין היתר, את שלבי הפיתוח, את ההערכה, את היישום ואת ההטמעה, תוך התייחסות מיוחדת לתוצאות ההערכה הכמותנית והאיכותנית. אין ספק שהשילוב בין מערכי מחקר כמותניים ואיכותניים בשלבים השונים של פיתוח המודל, בעיקר בשלב הערכתו, עשוי להניב לעיתים רבות תכנים עשירים ומקיפים, אשר שיטת מחקר אחת בלבד לא הייתה מגיעה אליהם. המחברים הסיקו, לאור ממצאי תוצאות ההערכה, "כי יש לשכלל את מדריך ההתערבות כך שיאפשר יתר גמישות בהתאמת תוכנית ההתערבות מבחינת אורכה, דגשיה וההקשרים התרבותיים והארגוניים שבהם היא מתקיימת" (עמ' 22). מסקנה זאת מצביעה על הדינמיות הקונצפטואלית והמתודולוגית של תהליך הפיתוח, ועל כך אכן יש לברך. יחד עם זאת, היה מקום לתאר בפירוט ובהרחבה את השכלולים שנערכו במדריך ההתערבות, בעקבות אלו ממצאים בוצעו, ובמה התבטאה הגמישות בהתאמת התוכנית לאחר שהשכלולים נערכו. להערכתנו היה כדאי גם להעשיר את המבוא בתיאור מפורט יותר של התכנים, המבנה והתכונות הפסיכומטריות של כל מרכיב ממרכיבי כלי המחקר. אומנם אלה מוזכרים כחלק מהנספחים, אך חסרה לקורא התייחסות רחבה אליהם. חסרה גם התייחסות מפורטת יותר לתוצאות האמפיריות, הכמותניות והאיכותניות של ההערכות שבוצעו.

המחברים גם מתארים במבוא את אופן הטמעתה של תוכנית ההתערבות. אומנם החומר אודות שלב זה מוצג באופן רחב וברור, אך להערכתנו עדיין יש מקום לתאר בפירוט את תהליך ההטמעה; את תוצאותיו; את מהות הסוגיות הקונצפטואליות,

המתודולוגיות והאתיות שעלו תוך כדי ביצועו והתמודדות עמן; את האמצעים שנקטו על מנת "להתאים את 'התכנית הכתובה' למתרחש בקבוצות ב'מציאות'" (עמ' 23). היה אף מקום להביא כלשונם מן הסיפורים האישיים שעלו בשלב זה, כפי שמציינים המחברים, ומה הייתה זיקתם לתהליכי פיתוחה והטמעתה של תוכנית ההתערבות.

בהמשך הסקירה נתייחס בפירוט לכל אחד מן הפרקים והנושאים שנידונו במדריך.

בפרק הראשון מציגים המחברים את המורכבות והבעייתיות שבהתערבות עם גברים אלימים ובאבהותם של גברים אלה. הם מביעים גם את הסתייגותם מהתערבות משולבת זאת, תוך הבלטת "ליקויי" אבהותם של גברים אלימים והמסוכנות של התערבות עמם. הם בוחנים את הנושאים הללו לאור גישות תיאורטיות, כגון: הגישה הפמיניסטית, גישת "האבהות המפרה", הגישה הפנומנולוגית (תוך הבלטת ההקשר ההיסטורי-תרבותי של אבהות, התנסותם של גברים אלימים באבהות, וההקשבה לחוויותיהם ולהתנסותם), וגישות דינמיות. כמו כן בוחנים המחברים את הנחות היסוד הנובעות מגישות אלו, תוך התייחסות להשפעתן על ההתערבות, ולאופן שבו הן באות לידי ביטוי בתוכנית ההתערבות. הם משלבים גישות תיאורטיות וספרות מחקרית, עם ניסיונם הקליני ועם ידע מחקרי. שילוב זה אכן נעשה בהצלחה לא מבוטלת.

יחד עם זאת הקורא נשאר תוהה מדוע בחרו המחברים לדון דווקא בארבע הגישות התיאורטיות הללו והתעלמו מגישות אחרות כמו: תיאוריית הלמידה החברתית, תיאוריית התסכול, התיאוריה האקולוגית ועוד, הנדונות בהרחבה הן בספרות התיאורטית והן בספרות האמפירית, בקשר להתערבות עם גברים אלימים.

הפרק מסתיים בדיון מוצלח בשני מימדים נוספים: קונפליקטים שיש להם זיקה להתערבות באבהותם של גברים אלימים (תוך התייחסות לקונפליקטים של האבות, לקונפליקטים של מנחי ההתערבות, ולקונפליקטים הנובעים מהמפגש בין האבות והמנחים), ומטרות ההתערבות. חמש מטרות להתערבות מוצגות באופן ברור ומוקד, והן: הגברת ההתבוננות העצמית של הגברים; העמקת האמפתיה של הגברים לרגשות ילדיהם; חיזוק הבנתם של הגברים להשפעות החשיפה לאלימות על ילדיהם; הגברה וגיוון של מעורבות הגברים בחיי ילדיהם; וכן חיזוק תפיסתם של הגברים את ההתערבות באבהותם כחלק מתהליך התערבותי מתמשך וכולל, שמטרתו הפסקת אלימותם ותוצאותיה על בנות זוגם, על ילדיהם, ועל אנשים אחרים בסביבתם.

המתודה העיקרית שהמחברים מציעים למימוש תוכנית ההתערבות באבהותם של גברים אלימים היא הקבוצה הקטנה. בפרק השני הם דנים בהרחבה במבנה הקבוצה, ומציעים רצף הנע בין 16 מפגשים קבוצתיים לבין קבוצות סגורות ארוכות-טווח, בעלות רמות מובנות שונות, לפי שיקולים מקצועיים שונים. עם זאת, הם מכירים

באפשרות של מימוש תוכנית ההתערבות עם קבוצות פתוחות, תוך כדי גמישות בקביעת נושאי הדיון (מתוך התוכנית המוצעת).

הפרק עוסק גם בהנחיה ובמנחים, תוך בחינה מעמיקה של סגנון ההנחיה (אשר עשוי להשתנות לפי מבנה הקבוצה) ויחידת ההנחיה, והעדפה להנחיה-בשניים של אישה וגבר. הם מעלים שיקולים הנוגעים לאופן ההנחיה בקבוצה שבה התערבות קצרת-טווח לעומת ארוכת-טווח. כמו כן ממליצים המחברים להימנע מהנחיה מקבילה של קבוצת אבות ושל קבוצת ילדים החשופים לאלימות או של קבוצת נשים נפגעות אלימות. המחברים דנים בפרק זה גם בסוגיות הקשורות בהנחיה על פי תוכנית התערבות מובנית וכתובה שנקבעה מראש. הפרק דן בהרחבה בשתי סוגיות המעסיקות מנחי קבוצות על פי תוכנית התערבות קבועה: העימות שבין תכני התוכנית לבין תהליך ביצועה, ואופן ההתמודדות עם תכנים המתעוררים בקבוצה אך אין להם זיקה לקבוצה, או לכאורה אינם קשורים אליה. סוגיות אלה נדונות בבהירות, אך היה גם מקום לשלב בדיון התייחסות לספרות מקצועית, תיאורטית ואמפירית.

עוד עוסק הפרק בשלב הקמת הקבוצה, וההכנות הנדרשות בשלב זה. המחברים דנים בשילוב ההתערבות בשירות הסוציאלי שבו מתגבשת הקבוצה. הם מציעים מספר עקרונות שיאפשרו את מיקומה המוצלח ברצף ההתערבותי בגברים אלימים ובהשתלבותה במגוון ההתערבויות של השירות. לדעתם יש למנחי הקבוצה תפקיד בשיווק ההתערבות בשירות. המחברים עוסקים בהרחבה בסוגית איתור ובחירה של מועמדים לקבוצה, בקריטריונים למיון מועמדים, ובמפגש האינטיימ שיש לקיים עם כל אחד מהמועמדים לאחר איתורם. כמו כן נדונות באופן אופרציונלי התפוקות המצופות ממפגש האינטיימ, מבנהו ורכיביו.

בפרק השלישי מציגים המחברים בפירוט את תוכניתם להתערבות באבהותם של גברים אלימים. בפרק יש התייחסות מפורטת לשלושה עולמות תוכן מרכזיים של התוכנית, דהיינו: התנסות הגברים כאבות, התבוננות הגברים בילדיהם, והקניית כלים ומיומנויות הוריים. יחד עם זאת, הם מציעים לכלול עולם תוכן רביעי בקבוצות ארוכות-טווח: "להיות ילד", דהיינו: "בחירת התנסותם של המשתתפים כילדים והאופנים שבהם הקשר בינם לבין הוריהם ודפוס ההורות של הוריהם השפיעו על אבהותם" (עמ' 68). בפרק זה מוזכרות גם חטיבות התוכן של תוכנית ההתערבות, תוך התייחסות לחמש חטיבות התערבות עיקריות: פתיחה, היכרות ומפגש ראשוני עם חוויית האבהות; מיומנויות הורות וניתוח אירועי חיים; הזיקה של הורות המשתתפים למהות או לדפוס ההורות של הוריהם ("ההורים שלי — ההורות שלי"); עולמם של ילדי המשתתפים והשפעת האלימות על ילדיהם; וסיכום ופרידה. המחברים מציינים את מספר המפגשים שיש להקדיש לכל חטיבה, ואת חלקם בהתערבות הכוללת. בסוף

פרק זה מציגים המחברים את התבנית הקבועה של המפגשים והחטיבות. למעשה, ניתן לראות בפרק השלישי מעין מבוא לדיון המורחב בפרקים הבאים בספר, המציגים בפירוט את כל אחת מחמשת חטיבות ההתערבות.

הפרק הרביעי מציג את חטיבת ההתערבות הראשונה, הכוללת היכרות ומפגש ראשוני עם חוויית האבהות והיבטים חיוביים ומשמעותיים שלה, מהות התפוקות המצופות ומהלך מפגש ההכרות, הצגת המערך, הסטינג (setting) בלשון המחברים, הציפיות והחוויה הקבוצתית. עוד נושאים שבהם דן הפרק הם: סגנון ההנחיה; דרכים או מיומנויות לשמירה על המיקוד באבהות; לגיטימיות ההתייחסות במפגשים אלה לנושא אלימות הגברים נגד בנות זוגם; החשיבות שבשימור נושא זה כמרכזי ובמוקד הדיון בכל שלב משלבי הקבוצה (לצד אזהרה מהפיכתו לנושא המרכזי של הקבוצה); סוגיות הקשורות באלימותם של הגברים כלפי ילדיהם עם ציון קווים מנחים להתמודדות עם נושא זה כשיעלה בכל אחד משלבי הקבוצה; וסוגיית חובת הדיווח על ההתעללות בילדים.

בפרק החמישי של הספר נדונה החטיבה השנייה בתוכנית התערבות: פיתוח מיומנויות הוריות וניתוח אירועי חיים. מיקום חטיבה זו בשלב מוקדם יחסית בתוכנית ההתערבות בא כדי לתת מענה לצורכי הגברים ברכישת כלים מעשיים. להערכתנו, שיקול זה הינו נכון מאוד ומייצג תובנה והערכה מקצועית נכונים, שכן "התעלמות מצורך זה עשויה ליצור אצל חלק מן המשתתפים תחושה כי המנחים אינם ערים לצורכיהם... מכאן — אכזבה ותסכול מהקבוצה" (עמ' 95). בין הנושאים המוצעים כאן לדיון: מה מפריע למשתתפים; התפתחות הילד והשפעתה על התנהגותו; משמעת מול ענישה; ניתוח אירועי חיים; זמן איכות; שבחים, חיזוקים ותגובות מחלישות; תקשורת ומגע של המשתתפים עם ילדיהם. הם מציעים שמונה אפשרויות עבודה ומציינים את התפוקות הצפויות, וכן מציגים את העזרים הנדרשים ודרכי הפעלת התוכנית.

בפרק השישי מוצגת החטיבה השלישית בתוכנית ההתערבות, אשר שמה דגש על התבוננותם של האבות בקשר שבין ילדותם לאבהותם כיום. הנושאים הכלולים בה הינם: "ההורים שלי — ההורות שלי"; "השפעות מעצבות על ההורות"; "סיפור על אבא שלי"; "להיות ילד" (עמ' 125). המחברים מודעים לכוחות נוספים ולחוויות ילדות אשר משפיעים על אבהותם של המשתתפים ומעצבים אותה (לדוגמה: בת הזוג, השפעות תרבותיות וכלכליות, משברים, הילדות המודגשת בחטיבה זו, ועוד). הם ממליצים להכליל נושא זה רק בקבוצות ארוכות-טווח, וזאת בשל אילוצי זמן. אומנם ניתן להבין את השיקולים העומדים מאחורי המלצתם זאת של המחברים; אך

להערכת – אם בחטיבה זו לא יינתן משקל להגברת מודעותם להשפעות גורמים כגון גורמי אופי, שאינם קשורים דווקא להשפעות הוריהם עליהם, היסטוריה חינוכית וחוויית לימודים, תנאים סביבתיים, איכות חיים, תהליכי הגירה, מפגש בין-תרבותי, תנאים חברתיים-פוליטיים ועוד – קשה יהיה לנבא הצלחה בשיפור התוכנות של האבות אודות מרכיבי הורותם.

מצאה חן בעיני גמישותם של המחברים בעניין קביעת מיקומה של חטיבה זו במכלול החטיבות של תוכנית ההתערבות. הם מודעים לכך שהמיקום תלוי בהתפתחות התהליך הקבוצתי, ועל כן הוא עשוי להשתנות מקבוצה לקבוצה. הם מסבירים את שיקולי המנחים בבואם להחליט על מיקומה של חטיבה זו ברצף ההתערבותי (פירוט בעמ' 125–126) וכן את התפוקות המצופות בה. בחטיבה זו מוצעות ומתוארות 11 אפשרויות עבודה, וכן עזרים, הפעלות ושיחות קבוצתיות (ולעיתים גם הרצאה) ואפשרויות העשרה מתאימות. אפשרויות העבודה קשורות זו בזו ומוצגות באופן לוגי.

בפרק השביעי מציגים המחברים את חטיבת ההתערבות הרביעית, שעיקרה התרכזות בעולמם של ילדי האבות המשתתפים בקבוצה והשפעת האלימות עליהם. כלולים בה שלושה נושאים מרכזיים: עד כמה מכירים המשתתפים את ילדיהם; השפעת האלימות על הילדים; והמחויבות של האבות לתהליך הריפוי של ילדיהם. המחברים מציגים את חשיבות סדר הנושאים בחטיבה זו, שכן כניסת האבות לעולם ילדיהם "עשויה להקל על ההכרה בהתנסותם כחשופים לאלימות אביהם" (עמ' 151). זהו שיקול נכון, אם כי הניסיון בהנחיית קבוצות מלמד על חשיבות ניהול גמיש של הקבוצות. המחברים מציגים כאן שמונה אפשרויות עבודה. האפשרות השמינית מוצגת באופן עשיר ומפורט בהשוואה לאחרות, וכוללת חמישה מפגשים מעניינים מאוד שניתן באמצעותם לממש את מחויבותם של המשתתפים לתהליך הריפוי של ילדיהם. עבור חלק מהאפשרויות הם מציגים "חומר למחשבה" אודות סוגיות, התלבטויות, המלצות, ועוד. בסוף חטיבה זו המחברים מציגים שמונה עקרונות לתמיכה בריפוי ילדים מפגיעת האלימות, בהתבסס על הגדרתם של אריאן ופלק-הנדרסון (Arean & Fleck, Henderson, 2004, בתוך פרל ופלד, 2006): שינוי ההתנהגות האלימה; הדגמת התנהגות חיובית; הפסקת ההכחשה, ההאשמה, וההצטדקות; לקיחת אחריות על תוצאות ההתנהגות האלימה; הכרה בקיומה של הפגיעה; תמיכה באם והערכתה; הקשבה ותיקוף; ולא לאלץ, לא להאיץ תהליכים ולא לפתוח "דף חלק" (עמ' 174–175).

החטיבה החמישית מוצגת בפרק השמיני. חטיבה זו חותמת את ההתערבות, והיא כוללת סיכום של התהליך האישי והבין-אישי שעברו המשתתפים בתוכנית זו, וכן את

שלבי הפרידה. המחברים מציגים ארבע תפוקות המצופות מחטיבה זו: לעזור למשתתפים לזהות שינויים והבנות שהתרחשו אצלם במהלך חודשי ההשתתפות בקבוצה; ליצור אצלם תחושת סיפוק והתחזקות כתוצאה מן התובנות והשינויים שהשיגו; לפתח את מודעותם אודות התחומים בהתנהגותם שברצונם להמשיך לבחון, לטפח או לשנות; ולעזור להם להיפרד פרידה מעובדת מן המשתתפים האחרים, מן המסגרת הקבוצתית ומן המנחים. עוד לפני הצגת אפשרויות העבודה המחברים מציגים "חומר למחשבה" (עמ' 179) אודות הנושא המרכזי של חטיבה זו – הפרידה מהקבוצה ומהמנחים. זהו חומר חיוני עבור כל מטפל קבוצתי ומנחה קבוצות, והדגש הוא על חשיבות עידוד המשתתפים לשוחח על התהליכים שעברו והשפעות הקבוצה עליהם, אופן ההתמודדות עם הצורך להמשיך את ההתערבות (עם הקבוצה או במסגרות אחרות), דרך סיום המפגש(ים) בחטיבה זו (ובעיקר המפגש האחרון) ודרך ההתייחסות לתחושות המתעוררות שיש להימנע מהן בהקשר זה, והמלצה לא לחלק תעודות "סיכומי טיפול" למשתתפים. בהמשך מציגים המחברים ארבע אפשרויות עבודה, ומדגישים ניהול שיחה קבוצתית על סיכום התנסותם של המשתתפים בהתערבות.

בחלק האחרון של הספר מציגים המחברים 14 נספחים. הנספח הראשון הינו תיאור סוציו-דמוגרפי של מדגם הגברים האלימים שהשתתפו בתהליך פיתוח ההתערבות ובנות זוגם וכן ההיסטוריה של האלימות. להערכתי, היה ניתן להעשיר נספח זה על ידי הצגת מידע מפורט יותר אודות דפוסים אחרים של אלימות של גברים כלפי בנות זוגם (כמו אלימות מילולית ופסיכולוגית, אלימות מינית, פגיעה וניצול כלכליים, ועוד) לפי דיווחו של הגבר וגם לפי דיווחה של האישה. היה ניתן גם להרחיב חלק זה באמצעות הצגת מידע אודות תפיסתו של הגבר את אבהותו, בכלל, ואת אבהותו בעת משברים בין-זוגיים כלשהם ובעת התנהגותו האלימה, בפרט, והשלכות אלימותו על אבהותו. בדומה לכך, היה ניתן לחזק נספח זה על ידי סיפוק מידע אודות תפיסתיה של האישה את אבהותו של בן-זוגה האלים, ההשלכות השונות של אלימותו כלפיה, בכלל, ועל אימהותה, בפרט. הנספח הראשון כולל גם תיאור כללי של כלי המחקר, ושלושת השאלונים שבהם השתמשו: חוללות עצמית הורית, סגנון התפקוד ההורי והמעורבות ההורית, ודימוי האב.

הנספחים הבאים מציגים כלים שונים להתערבות על פי חשיבות ההתערבות השונות. לדוגמה, בנספח 12 מוצגת תמונה הלקוחה מהסרט "לחיות עם האויב" (Living with the Enemy). בתמונה מוצג אב בעת ששוטרים עוצרים אותו, ואחד מבניו צופה בו ומצביע עליו בזעם רב תוך שהוא צועק עליו. התמונה משמשת אחד העזרים המיועדים לחטיבת ההתערבות הרביעית ומטרתה לשמש בנייה דיון בקרב המשתתפים אודות הדרכים "שבהם עשויים האב שבצילום והמשתתף

בקבוצה לענות לצעקת הילד באופן שיקל על כאבו, יקדם את ריפוי פגיעתו וישקם את הקשר בינו לבין אביו" (עמ' 169). לפיכך ברור שנעשה בתמונה זו שימוש לצורך העשרת ההיכרות של המשתתפים עם הרגשות והתגובות של ילדיהם הצופים בהם בעת המעצר על רקע התנהגותם האלימה נגד בנות זוגם, ולעורר אצלם תובנות אודות דרכים שונות להתמודד עם הרגשות והתגובות של הילדים. אני מסכים שאכן ביכולתה של התמונה להעשיר את התובנות של האבות כלפי עצמם וכלפי ילדיהם ולפתח אצלם אמפתיה כלפי ילדיהם. יחד עם זאת, מבחינה מוסרית, אני אישית לא הרגשתי נוח עם התמונה, בעיקר משום שקיים אצלי החשש שתמונה זו עלולה להחטיא את המטרה, ובמקום לעורר תובנות ולפתח אמפתיה היא עלולה ליצור כעס עצמי אצל האבות ואולי אף כעס על בנות זוגם שהזמינו את המשטרה, ועל השוטרים עצמם. בנספח האחרון, ה-14, מוצג חומר להרצאה בנושא "ילדים חשופים לאלמות", המבוססת על חומר מהספרות האמפירית. חומר זה הינו חיוני לכל קורא, ולדעתי היה ניתן להציגו בהרחבה (תוך התייחסות להבדלי גיל, מגדר, מבנה משפחתי, התנסות אישית עם פגיעה ואלמות, מאפיינים של גברים אלימים, התמודדות האם עם אלמות, דפוסי הורות, ועוד) כחלק מהפרק הראשון או השני של המדריך, או כפרק נפרד בתחילת הספר.

בסוף המדריך מוצגת רשימת מקורות ארוכה ועשירה אודות בעיית האלימות נגד נשים בכלל, ואודות הנושאים הנדונים בפרט. יש גם תקציר באנגלית.

לסיכום, זהו תדריך התערבותי חלוצי בתחומי הידע והכלים ההתערבותיים המוצגים בו יכולים להעשיר את התובנות המדעיות והמיומנויות של העובדים בשירותי אנוש בכלל, ובפרט של העובדים עם גברים אלימים, עם נשים מוכות, ועם ילדיהם. התדריך הוא פרי עבודה ממושכת ומושקעת של המחברים, ופיתוחו עבר תהליך ארוך ומשולב של מחקר ועבודה שטח בשיתוף פעולה בין חוקרת אקדמית מומחית בתחום לבין איש טיפול בעל ניסיון רב בנושא.

התכנים של התדריך עשירים ביותר. חטיבות ההתערבות, אפשרויות העבודה, המטרות של החטיבות והתפוקות המצופות מהן הינן בעלות זיקה חזקה למהות השינוי ולמטרות השינוי שכל מטפל ומנחה שואף לחולל בהורותם של גברים אלימים. התדריך כתוב היטב ומאורגן באופן ברור ומובנה, ועם זאת הוא גם גמיש ומשאר מקום ליכולת האלתור, הפיתוח וההמצאה של המנחים.

להערכת, המחברים הצליחו בניסיונם לשלב בין שתי המגמות אלה, דהיינו, בין ידע אקדמי ובין ניסיון טיפולי. הספרות המקצועית דנה בגורמים (אישיים, בין-אישיים, ארגונים, אקדמיים, כלכליים, ועוד, שאין כאן המקום לפרטם ולדון בהם) העלולים לעכב את אפשרות קיומו של שיתוף פעולה כדוגמת זה שהתקיים בין עינת פלד וגיא פרל, ושהניב בהצלחה מרובה את התדריך הנסקר כאן. שיתוף פעולה

טוקרים ספרים

מוצלח זה בין מגמה תיאורטית ומחקרית, מחד גיסא, ובין מגמה הנובעת מהתערבות, מאידך גיסא, התגבר על המיתוס אודות הקושי לשלב בין שתי המגמות שיש להן מערכות מושגים שונות. מכאן חשיבותו הרבה של ניסוח ההתערבות באבהותם של גברים אלימים במונחים פרקטיים, על בסיס גישות תיאורטיות שונות, בעלות מערכות מושגים מופשטים. המבנה והתוכן של כל אחת מחטיבות ההתערבות בתדריך מוצגים באופן ברור ועקבי. יחד עם זאת, ניתן היה להעשיר את הצגתן של חטיבות ההתערבות על ידי הדגמות בלשונם של הגברים, חברי קבוצות ההתערבות. לסיכום, זהו תדריך חובה לכל אנשי המקצוע המטפלים בבעיית האלימות במשפחה, בכלל, ולמנחי קבוצות המתערבים בהורותם של גברים אלימים, בפרט. מומלץ להעריך את המודל (הן על ידי הערכה מתמשכת והן על ידי הערכה מסכמת) ולהפיץ את תוצאות ההערכה בקרב מטפלים ומנחי קבוצות, ולערוך בתהליך שכלולו ושיפורו של התדריך.

מוחמד האג'יחיא